

№ 4. С. 85-88; Шрамко О. Укладення шлюбного договору – варто чи ні? URL: <http://kontrakty.ua/article/63644> (дата звернення 15.10.2020 р.) та ін.

3. Жилінкова І. Концепція шлюбного договору за новим Сімейним кодексом України. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 3. С. 124.
4. *Сімейний кодекс України*: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 5 лютого 2016 р. Київ: Паливода А.В., 2016. 104с.
5. Шемшученко Ю.С. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. Т.6 : Т-Я. Київ : Укр. Екцикл., 2008. 768 с.

Мацішин В.І.

*магістрант юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, завідувач кафедри
конституційного, адміністративного та
фінансового права
Росоляк О.Б.*

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Принципи і стандарти, що проповідують основні ідеї демократизму та прав людини, зосереджені насамперед у ЄКПЛ і рішеннях ЄСПЛ як її невід’ємної частини. Власне тому основне завдання для України полягає в перенесенні європейських і загальноосвітніх правничих цінностей, які здебільшого знаходять своє практичне втілення у праві ЄСПЛ, на український ґрунт.

Говорячи про значення даної міжнародної установи та ефективність роботи ЄСПЛ, правознавці наголошують на такому: ЄСПЛ сприймається як найефективніший сучасний інститут захисту прав людини; станом на сьогодні немає жодного регіонального суду, який мав би кращу репутацію; судові рішення ЄСПЛ не просто впливають на практику національного судочинства в багатьох сферах – вони перебудовують її; постійно відбувається трансформація конституційних принципів держав-членів Ради Європи через вплив на них ЄКПЛ й судової практики ЄСПЛ; гідність людини стала незаперечним імперативом, на який усе важче не зважати; у багатьох державах поступово змінюється підхід до розуміння мети та значення судового контролю, що полягає в нагляді за законністю й обґрунтованістю рішень, які ухвалюють суб’єкти публічної адміністрації; місія судді ЄСПЛ пов’язана з тим, що він отримує право говорити не лише від імені держави, а й від імені права [1, с. 360; 102, с. 534].

Подібне значення та роль ЄСПЛ і його рішень не могло не вплинути на правозастосовну практику в Україні, що, власне, і пояснює поступове (в історичній ретроспективі) звернення до них національних органів судової влади.

Так, у 1999 р. КСУ під час розгляду справи про смертну кару зазначив, що «невідповідність смертної кари ст. 3 ЄКПЛ підтверджує ЄСПЛ, юрисдикцію якого щодо тлумачення зазначеної Конвенції визнала Україна» [2].

Наступним кроком у цьому напрямі стало ухвалення Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», у статті 17 якого наголошено на тому, що рішення ЄСПЛ є джерелом права в Україні. Продовжимо їх аналіз більш детально.

У ч. 1 ст. 17 названого закону вказується, що «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права». Здавалося б, законодавець на рівні закону досить конкретно сформулював своє ставлення до рішень ЄСПЛ, що, однак, не завадило виникненню певних дискусій щодо цього.

Так, суддя ЄСПЛ у відставці В. Буткевич говорить про те, що зазначене положення потребує додаткового уточнення, адже, на його думку, з тексту статті 9 Конституції України зрозуміло, що Конституція України визначає частиною законодавства лише саму Конвенцію та протоколи, а ніяк не рішення ЄСПЛ [3, с. 51]. Це підтверджується тим фактом, що суди часто не виконують рішення ЄСПЛ під час розгляду адміністративних справ зокрема.

Коментуючи зазначену позицію, відзначимо, що ми її не розділяємо, адже рішення ЄСПЛ є невід'ємною частиною ЄКПЛ. Зокрема, і сам ЄСПЛ неодноразово у своїх рішеннях зазначав про наявність *ergo omnes* у діяльності ЄСПЛ, що означає зобов'язання держав-учасниць брати до уваги позиції ЄСПЛ, висловлені в рішеннях щодо інших держав. Більше того, мета діяльності ЄСПЛ полягає не лише у розв'язанні конкретної справи. ЄСПЛ постійно наголошує на цьому у своїх рішеннях. Наприклад, у справі «Rantsev v. Cyprus and Russia» ЄСПЛ прямо вказав на мету своєї діяльності – окрім розв'язання певної індивідуальної справи, також роз'яснення, утвердження та розвиток правил, встановлених ЄКПЛ для підвищення загальних стандартів захисту прав людини та поширення практики поваги до прав людини на території держав-учасниць ЄКПЛ [4]. Ця думка розвинута і в інших рішеннях ЄСПЛ, де зокрема наголошується, що саме ЄСПЛ приймає остаточне авторитетне визначення прав і свобод, зазначених у розділі I ЄКПЛ [5].

Також варто звернути увагу і на ч. 5 ст. 19 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», у якій йдеться про те, що міністерства, інші центральні органи виконавчої влади забезпечують систематичний контроль за додержанням у межах відомчого підпорядкування адміністративної практики, що відповідає ЄКПЛ та практиці ЄСПЛ. Викладене, як наслідок,

означає, що практикою ЄСПЛ як джерелом права у своїй діяльності мають керуватися як національні суди, так і публічна адміністрація. До того ж відзначимо, що Закон, на жаль, не роз'яснює, що мається на увазі під адміністративною практикою, про яку згадується у статті 19 Закону. На наш погляд, під адміністративною практикою потрібно розуміти передбачені законом та використовувані суб'єктами публічної адміністрації процедури, у межах яких ухвалюються публічно-владні рішення або вчиняються відповідні дії [6, с. 297].

Із вищевикладено потрібно зробити декілька висновків та рекомендацій.

Так, варто було б усе-таки уточнити на рівні закону, що розуміється під категорією «адміністративна практика» та більш чітко сформулювати положення про те, що і для суб'єктів національної публічної адміністрації практика ЄСПЛ є також обов'язковою. Поряд із цим незрозуміло, чому законодавець у названій статті обмежився згадкою лише про міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, «забувши» інших чисельних суб'єктів публічної адміністрації. Наразі йдеться про органи державної влади, які не мають статусу органу виконавчої влади (Служба безпеки, прокуратура, Національний банк України, Національні комісії з регулювання природних монополій тощо), про органи влади Автономної Республіки Крим, а також про органи місцевого самоврядування, оскільки всі вони виконують управлінські функції, вступають у правовідносини з приватними особами і мають, як наслідок, дотримуватися загальних стандартів у сфері прав людини. Тим паче, що ЄСПЛ час від часу ухвалює рішення, які стосуються названих суб'єктів публічної адміністрації.

Так, в одному зі своїх рішень ЄСПЛ звернувся до функцій та повноважень органів опіки та піклування, тим самим встановивши для них певний демократичний орієнтир, наголошуючи що, хоча національним органам надається певна свобода розсуду у розв'язанні питань щодо встановлення державної опіки над дитиною, вони повинні враховувати що розірвання сімейних зв'язків означає позбавлення дитини її коріння, а це можна виправдати лише за виняткових обставин. Отже, відповідне рішення має підкріплюватися достатньо переконливими і зваженими аргументами на захист інтересів дитини, і саме держава-відповідач повинна переконатися в тому, що було проведено ретельний аналіз можливих наслідків пропонованого заходу з опіки для батьків і дитини. Зокрема, якщо рішення мотивується потребою захистити дитину від небезпеки, має бути доведено, що така небезпека справді існує.

Враховуючи викладене, ми приходимо до висновку, що українське законодавство потребує уточнення в частині кола осіб, для яких практика ЄСПЛ є джерелом права.

Дана пропозиція вважається нами цілком обґрунтованою, зважаючи на багато чинників. По-перше, вплив практики ЄСПЛ на внутрішнє законодавство держав чітко обґрунтований законодавством (стаття 1

ЄКПЛ говорить про те, що всі учасники зобов'язані забезпечувати гарантовані цим документом права і свободи), а по-друге, підтверджений яскравими прикладами практики. Важливим при цьому є те, що не лише для держав, що є стороною в спорі, рішення ЄСПЛ є обов'язковими. Із висновків самих членів Великої Палати ЄСПЛ вбачається, що існує потреба посилити вплив на безпосереднє застосування висновків Страсбурзького суду в національних правових системах. Тому більш правильним вбачається керівництво не тільки дією принципу загальнообов'язковості норм права, що витікає з рішень ЄСПЛ та постанов Великої Палати, скільки посилення на їх тлумачення в межах правових систем держав, що не є відповідачами по конкретним справам. Більшість європейських країн слідує даному принципу.

Список використаних джерел

1. Буткевич В. Європейський суд з прав людини й проблеми вдосконалення судової системи України. Проблеми застосування міжнародних стандартів у правовій системі України. Під заг. ред. Є. Б. Кубка. Київ: ПрАТ «Юридична практика». 2013. 608 с.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-пп/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-99>.
3. Буткевич В. Якість закону і питання ефективності застосування рішень Європейського суду з прав людини судами України (виступ на міжнародній конференції). *Право України*. 2011. № 7. С. 48–63.
4. European Court of Human Rights Decision «Rantsev v. Cyprus and Russia», case 25965/04 from 07.01.2010. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96549>.
5. European Court of Human Rights Decision «Opuz v. Turkey», case 33401/01 from 09.06.2009. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92945>.
6. Солодова К. Обов'язок застосування практики Європейського суду з прав людини суб'єктами публічної адміністрації: законодавчі недоліки. *Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених*. Київ, 2018. С. 295–297.